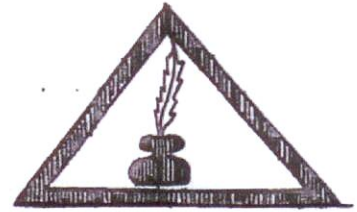

Х р о н і к а р

Мета: Систематика в праці, вміння передавати й записувати події.

Підготовка: Індивідуальна.

1. Пише по-українськи правильно, чисто, виразно.
2. Вміє писати під диктат.
3. Опише подію за поданою йому розповіддю.
4. Проводить хроніку роя чи гнізда принаймні пів року.
5. Вміє поправити допис чи статтю і точно переписати їх.
6. Дасть три дописи до хроніки.
7. Дасть три дописи /про рій, гніздо, прогулянку, табір, вогник, змаг тощо/ до новацького журналика.
8. Знає, як правильно сидіти при писанні й сам цього придержується.
9. Веде щоденник.

Х у д о ж н и к

Мета: Рисування, малювання, зацікавлення творчістю видатніших художників, своїх і чужих.

Підготовка: Індивідуальна.

1. Зробить одну прикрасу до домівки.
2. Нарисує чи намалює щось до хроніки гнізда.
3. Зробить одну витинанку з паперу.
4. Викажеться принаймні шістьма малюнками чи рисунками в своєму записнику або в окремій збірці, між якими будуть рисунки людини, тварини, рослини, картинка з життя новаків, красвид, предмет.
5. Виліпить фігурку з пластиліни, глини, чи іншого матеріалу.
6. Нарисує в присутності виховника олівцем, пензлем, або крейдою одну оригінальну ілюстрацію до якоїсь казки чи оповідання.
7. Огляне в супроводі старших музей або мистецьку виставку.
8. Подасть прізвища найвидатніших українських, а по змозі також чужих мистців.

Ч и т а ч

Мета: Знання мови, зацікавлення літературою.

Підготовка: Індивідуальна.

1. Передплачує й читає новацький журнал.

Українська Культура - Частина II Ігор Мерчук

Перемишль, Жовква тощо, формуються "школи" українського малярства, кожна з яких плекає власні мистецькі традиції. Згодом, як головний малярський центр виділився Київ. Там у Києво-Могилянській Академії та в Печерській Лаврі виховався цілий ряд добрих малярів.

БАРОККО Й РОКОКО

Малярство XVII-XVIII ст. перебувало під впливом барокового стилю. Особливістю барокко є його пишна декоративність, захопаність в драматичних ефектах і гостре контрастування світла й тіні. Під впливом творчості таких малярів як Рубенс і Рембрандт, образ набув вищої якості, глибших деталей і повнішого реалізму. Усі ці зміни стали можливими завдяки появі олійного фарбування.

*Невідомий мистець, Покрова з портретом гетьмана Б. Хмельницького.
Кінець XVII ст.*

Барокко мало великий вплив на українське мистецтво. Україна в той час переживала період динамічного розвитку культури й економіки. Існування гетьманської держави з її високоосвіченою елітою, школами і зв'язками з світом піднесло український дух, скріпило національну гордість й самопевність. Відчуваючи себе частиною європейської цивілізації, українські мистці стреміли втілити в своїй творчості високий рівень мистецької майстерності, що

плекався на Заході. Їхня творчість свідчить про широку обізнаність з технічними осягами та мистецькими ідеями Західньої Європи — козацьке барокко.

Не стояла осторонь тих впливів навіть церковна ікона, яка продовжувала займати провідну позицію в українському малярстві аж до XVIII ст. В іконах того часу бачимо вже багато елементів барокового мистецтва. Серед них: зображення святих персонажів у дуже оживлених позах, із глибоко експресивними виразами на обличчі та з драматичними жестами, закоханість у кольорах і в розмаїтті їхніх відтінків та в контрастуванні світла й тіні, як засобу, щоб дати постатям і об'єктам враження об'ємності й глибини.

Провідниками в удосконаленні мистецтва іконопису були **Іван Руткович** та **Йов Кондзелевич**, які вважаються найвидатнішими українськими малярами XVII й початку XVIII ст. І хоча їхні ікони не позбавлені релігійної містики, вони вже далекі від традиційної візантійської ікони, в якій усе було одухотворене, "не цього світу". Постаті на іконах Кондзелевича, наприклад, зображені майже зовсім реалістично, а розмаїття кольорів таке широке, що колір уже не є виключно функцією релігійної символіки, а є і засобом для оживлення ікони. Знавці ікон вважають, що українські іконописці того часу зайшли так далеко у використанні барокових манер, що аж надто віддалились від суті ікони. Але це вже був останній злет українського іконопису. Йому поклала кінець політика російської влади і Церкви, що була спрямована на знищення самостійних проявів українського мистецтва. З кінцем XVIII ст. право малювати церковні твори мали тільки мистці, виховані в Росії.

*І. Руткович. Ікона Христа з Марією Магдалиною з іконостасу в Жовкві.
Кінець XVII ст.*

Розквіт мистецтва в добі барокко спричинив появу в Україні світського мистецтва. Щойно в цей час воно почало самостійно розвиватись у формі

портрета та пейзажу. В другій половині XVII ст., слідом за модою на Заході, портрети почали набувати значної популярності в Україні. Свого часу була традиція замовляти на похорони портрети померлих, а в церквах розвішувати портрети своїх опікунів ("ктиторів"), що були переважно намальовані іконописцями. Згодом портрети стали важливим атрибутом домів знатних родів, а потім і міщанства.

Портрет Парасковії Сулими, середина XVIII ст.

До нас дійшло багато портретів визначних членів тодішнього українського суспільства — гетьманів, козацьких старшин і їх дружин, церковних провідників і т. д. Вони завжди зображені в пишному святковому одязі та поважній позі, що підкреслює риси шляхетности, велич людини й роду. Прикладом цього є портрет полковника Сулими, на якому зображено козацького старшину, пишно вбраного з козацьким озброєнням і гордою поставою.

Придушення українського мистецького життя в XVII ст. компенсувалось у деякій мірі розвитком народної образотворчої культури. Її творцями були самоуки з народу, які мали мистецькі здібності, але не мали змоги отримати відповідної освіти. Надзвичайно поширеною темою народних картин було зображення козака-бандуриста, який згодом набув назву "Мамай". Від XVII до XIX ст. з'явилося багато варіантів цієї картини. У кожному з них залишилися основні елементи образу, але з кожним варіантом поставала дещо відмінна картина, яка відповідала новим ідеям і смакам.

Подібно до церковної ікони картина козака Мамаєя малювалась за певною традиційною формулою. Вона зображує козака-мандрівника, який сидить під

деревом серед степу, схрестивши ноги по-східньому. Він грає на кобзі, а за ним стоїть кінь — його вірний товариш, з дуба звисає шабля і рушниця напоготові, у землю застромлений спис. Обличчя Мамає спокійне, замріяне, тільки кінь його неспокійний. Таку картину малювали на полотні чи просто на стіні. Він нагадував особу козака-героя, людину безстрашну, яка не є агресором, але все ж готова прогнати чужих зайд із своїх степів. Мамає був втіленням українського духа, української волелюбності і лицарських традицій. Картини Мамає відображали ностальгію народу за козацькою минувиною.

КЛЯСИЦИЗМ

У другій половині XVIII ст. прийшла ліквідація української гетьманської держави царями і намагання Росії позбавити українців умов для власного розвитку. Обдарована молодь була змушена їхати студіювати в Академію мистецтв у Петербурзі, тодішній столиці царської Росії, бо не дозволялось існування мистецької академії в Україні. Багато з них після закінчення Петербурзької Академії не повернулося на батьківщину. Вони залишились жити в Росії. Навіть тих українських мистців, які здобували освіту в академіях Західньої Європи, переманювали переїхати до Петербургу. В результаті, велике число українських мистців відіграло провідну роль в розвитку культурного життя російської імперії.

Великої слави здобули тоді такі українські малярі (у книжках вони часто представлені як російські мистці):

Дмитро Левицький (1735-1822 рр.) — один із найбільших майстрів портретного мистецтва того часу в Європі. Він створив понад сто портретів, серед них цариці Катерини та членів царської родини. Його праці знаходяться у відомих музеях Європи (наприклад у Люврі в Парижі). Левицький умів передати психологічні прикмети та індивідуальні риси людей різного типу, вловити чар обличчя навіть, коли воно не відзначалося надзвичайною красою, схопити щось інтимне про кожного. А в додатку до того він умів майстерно використовувати кольори. Будучи професором Академії Мистецтв у Петербурзі, Левицький виховав ряд визначних російських і українських малярів.

Володимир Боровиковський (1806-1889 рр.) — теж був портретистом світової слави. Особливо виділяються його чудові портрети жінок. Своїми працями він допоміг поширити серед мистців російської імперії ідеї західноєвропейського мистецтва, як класицизм, академічний реалізм і психологізм. Боровиковський також створив ряд прекрасних ікон, в яких дає персонажам реалістичне зображення замість традиційної візантійської стилізації.

Антін Лосенко (1737-1773 рр.) — перший ректор (директор) Академії Мистецтв у Петербурзі. Поглибивши свою освіту в мистецьких академіях Парижу, Риму та інших міст Західньої Європи, він першим на території ро-

Українська культура Богдан І Лончина

підпис кирилицею з датою 1415 р.; Гайль, священник з Перемишля, що розмалював у половині 15. ст. костели в Сандомирщині й Краківщині.

Який стиль приходить в Україну в 16. ст.?

Тоді приходить ренесанс з Італії, що має зовсім інший характер ніж візантика. Візантійське мистецтво, просякнуте аскетизмом, не показує тіла. Ренесанс, навпаки, гльорифікує тіло. Візантика іде по лінії декоративності, а ренесанс змагає до просторовості. У візантиці малювали за певними законами, а ренесанс розвивається на принципі свободи.

В якій частині України розвивається ренесанс?

Він приходить тільки до Галичини. Його центром стає Львів, який згорів у 1527 р., і який перебудовують якраз у стилі ренесансу. Італійські малярі, що мандрували по цілій Європі, прибули теж і до Львова. Однак в нас ренесанс не має італійського характеру. Під впливом українського мистецтва він набуває іншого вигляду, українського. Навіть італійські майстри, що перебували у Львові, позміняли свої прізвиська і залишилися. Тоді було дуже діяльне українське міщанство, яке видало багато енергії та гроша в розбудову львівських храмів. У Львові розвинулося теж і світське малярство, що проявляло себе головню в портретах (портрет Корнякта і інших міщан).

→ Коли приходить в Україну барок? Чим він замінний?

Новий стиль приходить в 17. і 18. ст. Його поширює латинська церква, будуючи й розмалюючи польські костели. Україна, що створила козацьку державу, починає відбудуватися та перебудовувати знищені пам'ятки культури. Наші мистці приймають барок, але поєднують його із здобутками української візантики. Вони втворюють стиль, що називається козацьким бароком. Виявилось, що таке поєднання можливе й гарне.

Барок орудує кривою, випуклою лінією, взятю з еліпси. Він дає випуклість, та шукає в усьому руху. Він пробиває стіну, зн. втворює враження, що вона відкрита. Він є дуже просторовий.

Де є центр барокового мистецтва?

Центром мистецтва є тоді Київ, зокрема його Академія, що видала цілий ряд малярів. Печерська Лавра є також осередком мистецтва. Мистецтво піддержують П. Могила, Б. Хмельницький, Самойлович, а головню Мазепа. На часи Мазепи припадає найбільший розквіт барока. Меншим центром барока є Львів що теж видав цілий ряд малярів. Барок існує, як довго існує українська держава. Коли вона впала, коли Москва скасувала рештки україн-

ської самоуправи, прийшов і кінець барока.

Які ділянки малярства розвинулися в добу барока?

Тоді розвинулися такі ділянки малярства: Живопис (розмалювання Троїцької Церкви К-П Лаври, Воздвиженської Церкви Лаври). — Іконопис: в Успенському соборі К-П Лаври, в Богородчанах у Галичині (1698-1705), у П'ятиницькій церкві у Львові, в Рогатинській церкві. Численні зразки ікон, що їх знаходимо в музеях Києва, Харкова і Львова, вказують на кілька іконописних шкіл. Цікаве й те, що на іконах намальовано часто український побут, гетьманів, старшину, козаків, фундаторів церков. — Портрети: серед малярів вибилися теж портретисти, що виконали портрети фундаторів і меценатів церков та визначних осіб, П. Могили, Хмельницького, Мазепи, М. Смотрицького, Й. Рутського, А. Кисіля, К. Острожського, К. Корнякта. — В народнім малярстві маємо з того часу багато образів „козака Мамая”. Це найпопулярніший народний образ козака-бандуриста, що його виконували на стінах, скринях, шафах, дверях, посуді. Цей образ передає деталі козацького одягу, зброї і зброї. Це мабуть твір мандрівних малярів, вихованців Київської Академії, виконуваний опісля і звичайними народними малярами.

Котрі найвизначніші малярі доби барока?

Найбільше відомими малярами були: 1. у Львові — Микола Петрахович, Федір Сенькович, Василь зі Львова (був придворним малярем польського короля Яна Собеського, намалював його портрет, образи з польсько-турецької війни в Жовкві, ікони Крехівського монастиря). 2. У Києві: Іван Зарудний (+1727, працював довго у Москві), Степан Каменський (кінець 18. ст., професор малярства в К-П Лаврі, розмалював головню церкву Лаври), Іван Паєвський і ін. В Москві працювали: Іван Маховський, Ігнатій Полонський, Василь Пузаревський, Андрій Животкевич, Антін Гомадський і ін.

Яка доля постигла українське малярство в другій половині 18. ст.?

Це час цілковитого знищення решток української державности Московію. Москва росте, бажає створити мистецький центр — Академію Мистецтва (1758), заманює до себе українських малярів. Багато їх поїхало до Петербургу, де створили нову добу в російським малярстві: зірвали з закостенілими шаблями візантійсько-російського малярства та впровадили т. зв. академічний стиль, який тривав довго в російським малярстві, а який переломив щойно Шевченко, Крамський і ін. Академізм, це мистецький напрям, що повстав під впливом наслідування античних клясичних форм, дуже віддалений від реального життя.

Котрі малярі працювали для Москви?

Найбільше відомі серед них, такі, що до

були собі європейську славу, а яких вважають за російських малярів в усіх підручниках мистецтва, це:

Олекса Антропов (1716-95), це визначний маляр-портретист. Разом з Григорієм і Дмитром Левицьким він виконав іконостас та інші образи Андріївської церкви в Києві (1752-55). Намалював теж „Портрет українського гетьмана”.

Антін Лосенко (1737-73) народився в Глухові, був професором Петербурзької Академії Мистецтв і її першим директором чи ректором (1772). Це творець класицизму і т. зв. історичної школи в російським академічним малярстві. Намалював твори на біблійні теми, античні (Працання Гектора з Андромахою), мотиви із старокняжої доби, портрети і ін. Його твори зберігаються переважно в Ленінграді.

Кирило Головачевський (1735-1823), це маляр-портретист, родом з Чернігівщини, учень Київської Академії. Від 1765 р. був керівником класу портретного малярства в петербурзькій Академії.

Дмитро Левицький (1735-1822), це учень Київської Академії, найвизначніший портретист доби класицизму на сході Європи. Основну мистецьку освіту одержав від батька. Від 1761 р. працював у Петербурзі, в роках 1771-88 керував портретною класою Академії і викладав у ній, вернувся в Україну на сім років, опісля знову переїхав до Петербургу. Його портрети віддають майстерно психологічні прикмети даної особи. Виконав понад 100 портретів (цариці Катерини, царської родини, короля Станіслава Лещинського, французького письменника Дідро і ін.). З його школи вийшло багато українських і російських малярів.

Володимир Боровиковський (1757-1825), народжений в Миргороді, портретист світової слави, учився у Левицького. Був академіком так як інші, майстерно передавав індивідуальні особливості особи, зокрема жіночу красу. Виконав біля 160 портретів російських вельмож. Намалював іконостаси й церкви в Миргороді, Могилеві, Петербургу.

До знаних малярів належать також **І. Саблуков (1735-77)** та **В. Троїнін (1776-1857)**.

Котрі українські малярі працювали для чужих культур в 19. ст.?

Через брак державности, чи невідрадних економічних обставин, деякі малярі що народилися українцями, працювали для чужих культур.

До польського мистецтва належать такі українці: **Рафаїл Гадзевич (1803-86)**, що народився на Холмщині, студіював у Парижі й Італії, а від 1844 р. був професором Варшавської Мистецької Школи. Виконав багато портретів.

Намалював теж іконостас в Стараві в Галичині. — **Юлій Коссак (1824-89)** визначався як баталіст. Намалював теж образи на українські теми: „Зустріч Б. Хмельницького з Тугай-Бесем”, „Козаки в степу” (1884), „Оранка” (1889). — **Геєрик Семирадський (1843-1902)**, автор багатьох античних сцен.

До угорського малярства належить **Михайло Мунчакі (1844-1909)**, автор релігійних образів.

У Відні працював **Теодор Яхимович (1800-70)**, декоратор віденської державної опери.

Для російського малярства працювали: **Іван Гайвазовський (Айвазовський, 1817-1900)**, що малював майже виключно Чорне море і дав початок цілій школі мариністів.

Олександр Литовченко (1835-90), родом з Кременчука, що малював портрети та образи на історичні й релігійні теми.

Іван Сошенко (1807-77), учитель і приятель Шевченка.

Іван Крамський (1837-87), родом із Слобожанщини, знаний портретист (намалював теж портрет Шевченка).

Ілля Рєпін (1844-1928), творець козацьких сцен („Запорожці пишуть лист до султана”).

Всі ці малярі пропали для української культури. В українським малярстві постала пустка, аж з'явився Шевченко, що звернув на себе увагу як маляр.

Яке значення має Шевченко — маляр?

Він впровадив у малярство новий напрямок — реалізм, зриваючи тимсамим з панівним тоді в Росії неокласицизмом-академізмом, в яким він спочатку малював, коли був студентом Петербурзької Академії. Шевченко брав за тематику малярського твору все (напр. прошака, якого досі ніхто не намалював би був), малював побут України, побут киргизів, образи російської калорги. При кінці життя він став академіком Академії Мистецтв у Петербурзі, дістав робітню в Академії, там і помер. Російські малярі прийняли реалізм Шевченка цюйно яких десять років після його смерті. Шевченко був дуже сильним у рисунку, менше в кольориті. Від нього починається нове українське малярство. Він став теж основоположником нового граверства на цілм сході Європи.

Яка малярська спадщина Шевченка?

Шевченко залишив олійні та акварельні портрети й автопортрети, красвиди, побутові й історичні малюнки, архітектурні рисунки, гравюри. Він розпочав був видання п. н. „Живописна Україна”, в яким мали появилися українські красвиди, історичні події та побут. Він сам малював образи і писав тексти до цього видання. Появилися тільки два зашити гра-

“Ukrainian Michelangelo” to be exhibited in the Louvre

Published on 31 January 2012.

Paris, 31 January 2012, Art Media Agency (AMA).

Yesterday, it was revealed that the works of Ivan Pinzel, a Ukrainian baroque-rococo sculptor who produced most of his work in the first half of the 18th century, will be exhibited at the Louvre Museum in Paris later this year. Pinzel is held in high regard in Ukraine, his work has been compared to that of renaissance greats Michelangelo and Bernini.

The news of the exhibition was first revealed yesterday on the Russian language *gazeta.ua* and *rambler.ru* news websites. Around twenty of Pinzel’s wood sculptures are to be loaned to Paris’ most well-known museum by the Ivano-Frankovskiy Art Museum, situated in Ivano-Frankovskiy Oblast in the historic Carpathian region in the west of the country.

The loaning of the works to the French institution comes as a result of several meetings between experts from both museums. Specialists from both countries hope to raise the profile of this fine Ukrainian artist through exhibiting his work at an institution visited by millions of people every year.

The exhibition is to start in November 2012, and will mark the first time that the work of a Ukrainian artist has been exhibited at the Louvre.

Angel, from the altar
in the Uspensky Cathedral, Buchach.

МАРУСЯ БОГУСЛАВКА

Давно колись в Україні, у містечку Богуславі, жила дівчина Маруся. Їй було шістнадцять років, коли на Богуслав несподівано напали татари. Люди не мали часу поховатися. Їх забрали в полон.

Татари поверталися додому на конях, старіх людей убивали, а молодіх гнали в неволю. Вони забирали все, що могли, а хаті палили.

Інші українці з Богуслава пробували стримати татар, але не змогли: татари були сильніші, бо їх було дуже багато.

Маруся стріляла з мушкета. Вона застрілила кілька татар. Але один татарин підкрався до неї та й закінув їй аркан на шию. Так забрали й Марусю.

Татари гнали невільників до Криму. Там вони продавали їх на базарі. Марусю

купив собі один багатий пан, що мав багато жінок у своєму гаремі. Він подарував Марусю турецькому султанові, який узяв її до свого гарему.

Незабаром султан розігнав усіх своїх жінок і лишив собі лише Марусю за дружину. Одного разу, коли він заснув, Маруся взяла його ключі, швидко побігла

до в'язниці, де були замкнені українські невільники, відімкнула двері, дала їм зброю та й випустила їх на волю.

Ці невільники були козаки, які часто воювали з татарами й визволяли людей із неволі. Козакі були дуже вдячні Марусі. Вони склали про неї думу.

* * *

ДУМА ПРО МАРУСЮ БОГУСЛАВКУ

(Уривок)

Що на Чорному морі,
На камені біленькому
Там стояла в'язниця...
А в тій в'язниці пробувало сімсот козаків,
Бідних невільників.
То вони тридцять літ у неволі пробувають,
Божого світу, сонця не бачать, не знають.

От до них дівка-бранка,
Маруся Богуслаўка,
Приходжає,
Словами промовляє:
„Гей, козаки,
Ви, бідні невільники!
Вгадайте, що в нашій землі християнській
за день тепер?..”

„Гей, дівко-бранко,
Маруся Богуслаўка,
Як же ми можемо знати,
Що в нашій землі християнській
за день тепер?
Ми тридцять літ у неволі пробуваєм,
Божого світу, сонця не бачили, не знаєм...”

„Ой, козаки,
Ви, бідні невільники!
Сьгодні в нашій землі християнській субота,
А завтра святій день, Великдень...”

Тоді дівка-бранка,
Маруся-Богуславічка,
Добре дбає,
До в'язниці приходжає,
В'язницю відмикає,
Всіх козаків,
Бідних невільників,
На волю випускає
І словами промовляє:

„Гей, козаки,
Ви, бідні невільники!
Кажу я вам, добре дбайте,
В землі християнські утікайте...
Богуслава не минайте
Моєму батькові й матері привіт
передайте...”

Народна дума

Хочуть зі МКОЮ!

— Кажуть, що коли козак умре, тоді янгол візьме його за оселедець і прямо до неба та в рай! — з усміхом сказав дід.

— Стукало-Дзьобало, ти ще всього не з'їв! Невже на тебе треба чекати? — запитав Вухатий.

— Нічого, нічого, — сказали діти. — Дідусю, розкажіть нам ще раз казочку про те, як татарин сховався у вулику.

ТАТАРИН У ВУЛИКУ

Давно колись, коли один козак був уже старий битися з ворогами, він залишив Січ і пішов у степі. Там він знайшов собі дуже гарне місце — острів, а навколо вода. На тому острові старий козак збудував собі хату, посадив город і гарний садочок і завів пасіку.

На тому острові старий козак жив спокійно, годував диких тварин і пташок. Сам він був дуже високий, а борода,

біла—біла, як молоко, доходила йому аж до колін.

Розказували люди, що старий козак був дуже мудрий, що він умів читати й писати, а також говорити по-татарському. Люди приходили до нього радитися в різних справах, а по мед приїжджали зі всіх сторін. Старий козак ніколи не лишав собі грошей, що за мед доставав. Він завжди віддавав їх або бідним людям, або відносів до церкви. І так спокійно жив собі на пасіці.

Одного дня, коли татари втікали від

козаків, якийсь татарин скочив із коня, сховався у траві, а потім заліз до старого козака в пасіку.

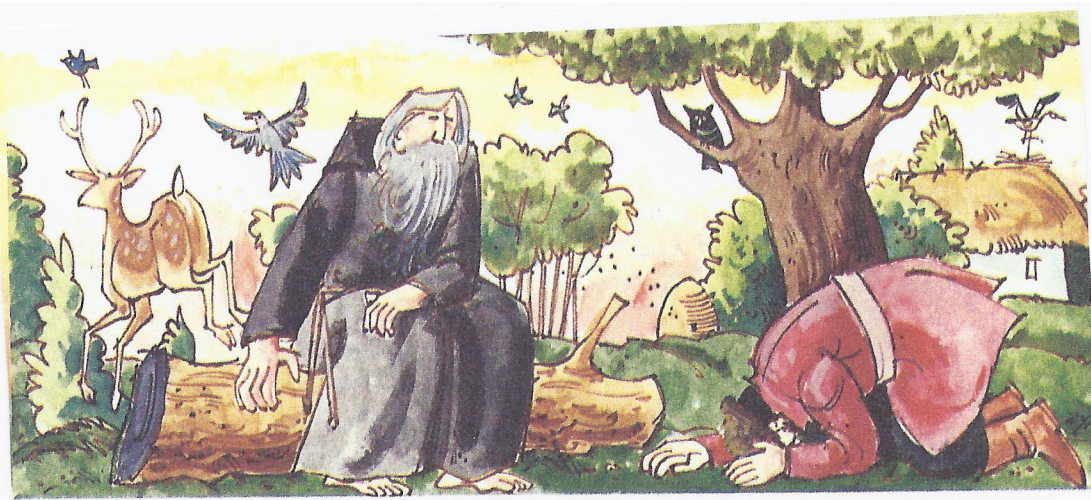
— Діду, сховайте мене! За мною гналися козакі! Якщо вони зловлять мене то напевно заб'ють, — почав він просити старого козака.

— А нащо мені тебе, татарина, рятувати? — запитав старий козак. — Скільки наших людей ви, татари, забили! Я не тільки не повинен тебе рятувати, але ще й треба сказати: «Чикін башка!» (відрубайте голову). Це ви нам так робили.

— Ой, рятуйте мене, дідусю, рятуйте! Я буду ваш до кінця свого життя. Я буду вам за слугу, — просив далі татарин.

— Ні. Я татар не ховаю, — сказав старий козак. — Ви нам дуже насолили. Нехай тебе ловлять!

— Ой, рятуйте, рятуйте! Я ще нікого не забив, — плакав татарин і впав на

колiна пeред ним.

Подумав старий козак, що справдi татарин ще молодий i сказав: — Ну, вставай. Може ще з тебе будуть люди. Але де тебе захвати? Нашi козакi напевно ще сьогоднi прийдуть, то витягнуть тебе нави́ть iз пeчi. — I старий козак почав думати, як його схвати. Нарештi сказав: — Дивись, тут я маю новий вuлик. Він бiльший за iншi вuлики. Ти сховаєшся в ньому. — I він розказав татаринovi, що той має робити, якби козакi подивилися у вuлик.

Тодi старий козак викопав яму, в яку чоловiк мiг улiзти по плeчi, та й посадив туди татарина. Тiльки накрив його

вúликом, як бáчить — женúться на кóнях
козакí. Кíлька з них залетíло у пáсіку.

— Дóбрый вéчiр, дíду! — кáжуть. —
А де вiн, той татáрин, що сюди бiг?

— Татáрин? Який татáрин? — Нíби
здивóвано спитáв старий козák. — Чув
я, що ви дóбре побiли татáр.

— Спráвдi? То нагодúйте нас, дíду,
мéдом, — прóсять. — Яка гарна у
вас пáсіка!

— Дóбре, дiти, — кáже старий
козák. — Є за що вас нагодувáти! Iдiть
у хáту, там у мéне готóвий мед.

Дéякi хотiли вже йти в хáту, а iншi
не згодiлися:

— Нi, дíду, — кáжуть. — Ми того
мéду, що ви мáєте в хáтi, не хóчемо.
Ми хóчемо свiжого.

— I той, що в хáтi, такóж свiжий, —
кáже старий козák. — Я сьогóдни його
вiбрав.

— Такi того не хóчемо, — гомонiли
козакi. — Дáйте нам свiжого, а як не

дастé, ми самі візьмемо.

— Ну, що з ва́ми робіти? — сказа́в старій коза́к. — Ба́чу, тре́ба вам да́ти сві́жого.

Ті́льки поча́в він відкрива́ти оди́н ву́лик, щоб діста́ти ме́ду, як козаки́ й гукну́ли:

— Да́йте нам, ді́ду, з то́го вели́кого ву́лика, що стої́ть он там. Ма́буть, там ба́гато ме́ду!

— Не мо́жна з то́го ву́лика, — відказа́в старій коза́к.

— Чо́му не мо́жна? — загомоні́ли козаки́. — Дава́йте з то́го вели́кого ву́лика; якщо́ не дастé ми самі візьмемо. У нас тако́ж є ру́ки!

Старій коза́к ба́чив, що козаки́ такі відкрію́ть ву́лик. Що ж йому́ робіти? От він і ка́же:

— Слу́хайте, хло́пці! Хоч цей ву́лик вели́кий, у ньо́му зовсі́м нема́є ме́ду. Хи́ба ті́льки чо́рта побачите.

— Ідіть геть із вашим чортом! Хто б повірив у таке? — засміялися козаки. — Тільки дайте нам меду з того великого вулика, а ми з чортом самі дамо раду.

— А я ще й не бачив чорта у своєму житті, — сказав один із козаків. — Подивлюсь, який то чорт! — Та до вулика.

Тільки відкрив, а татарин як закричить диким голосом. А козаки: «Свят, свят, свят!» — та в ноги.

— Чекайте, хлопці, — гукє старий козак. — Я меду дам із того великого вулика.

А козаки крикнули старому:

— Ідіть геть із ва́шим ме́дом!
Трима́йте собі та годуйте то́го, хто під
ву́ликом сидіть! — І ви́бігли якнайшви́дше
з па́сіки.

Від то́го ча́су всі назива́ли тата́рина
«ді́довим чо́ртом». Він став до́брим
чолові́ком, допомага́в усі́м лю́дям і служі́в
старо́му козако́ві до кінця́ свого́ життя́...

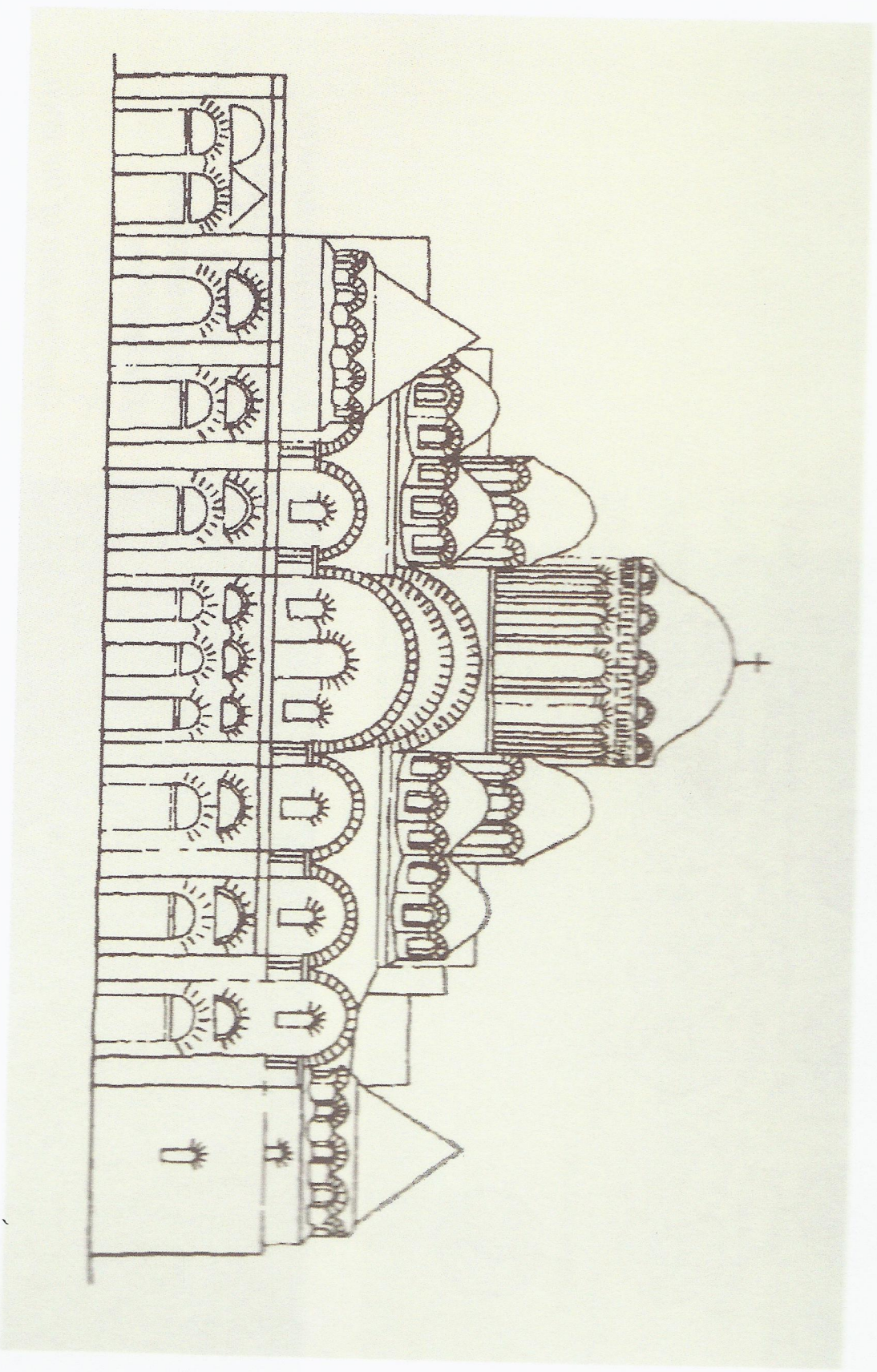
— Дякуємо, дякуємо, — сказа́ли всі, —
ще було́ б ціка́во послухати про
козаки́в, але́ нам уже́ треба́ побачити,
що там показу́ють.

— Сту́кало-Дзьо́бало, а ти чо́го
лежи́ш? — спита́в Вуха́тий. — Щось ти...

— У!.. А!.. Я вмира́ю! —
запла́кало Сту́кало-Дзьо́бало. — Мені́
живі́т наду́ло. Ой, боли́ть! Я не йду́ з
ва́ми. Я собі́ тут поле́жу.

— Ви йдіть са́мі до музе́ю, — сказа́в
діду́сь. — Я тут посі́джу зі Сту́калом-
Дзьо́балом і, мо́же, тро́хи посплю́. Мені́,
тре́ба відпочіну́ти. Ідіть, ідіть, ми
при́йдемо незаба́ром.

Сопливарский собор
в Киеве. 1037-1044 гг.
Реконструкция Ю. Асеева.
Занятия факультета, 1944 г.

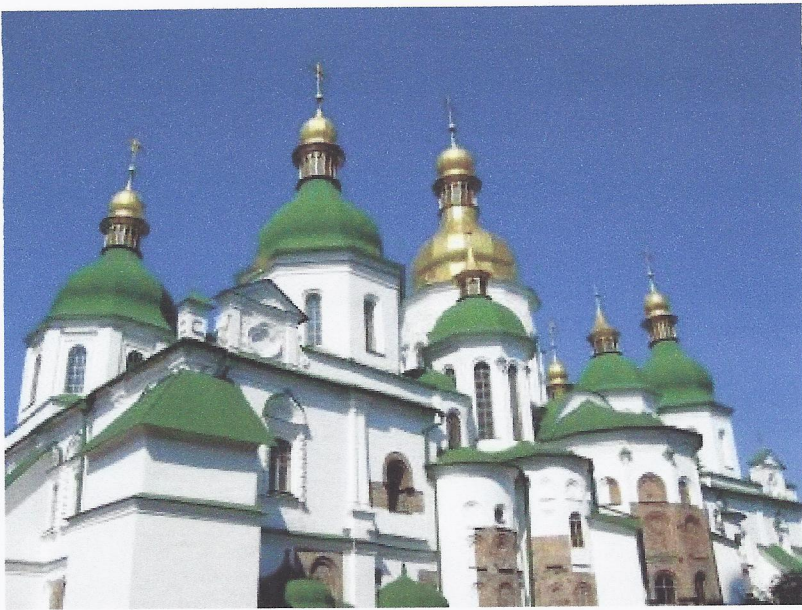
*The St. Sophia Cathedral
in Kyiv. 1037-1044.*

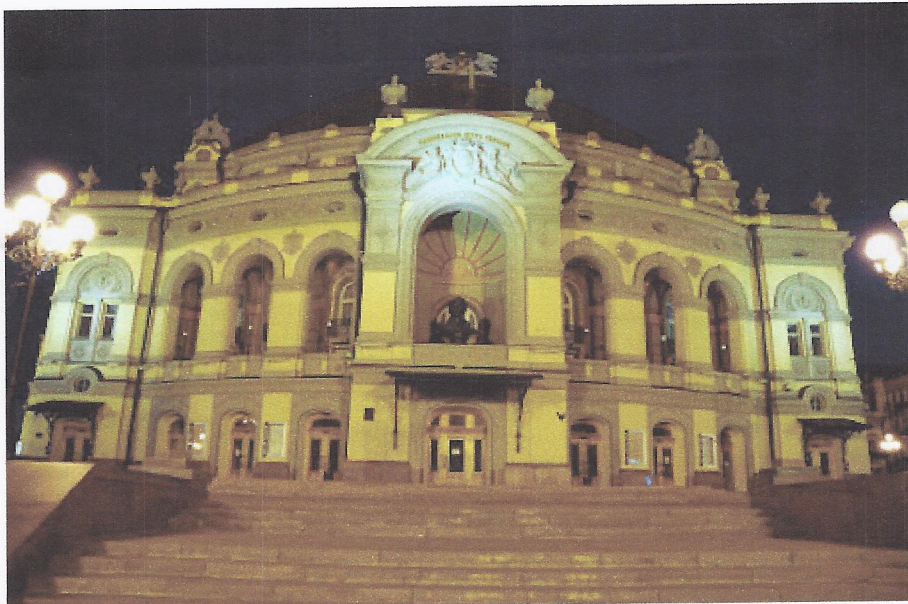
*Restoration by Yu. Asieiev.
The most front. 1944*

Kyiv Princes of the 9-10th centuries mainly cared for the strengthening of economical and political power of the state. They fortified cities not in order

Гей, там на горі Січ іде,
Гей, малиновий стяг несе,
Гей, там на горі наше славне товариство,
Гей, машерує, раз, два, три!

Гей, попереду кошовий,
Гей, як той орел степовий,
Гей, як той орел, наше славне товариство,
Гей, машерує, раз, два, три!

Гей, повій, вітре, із степів,
Гей, дай нам силу козаків,
Гей, дай нам силу, наше славне товариство,
Гей, машерує, раз, два, три!

Гей, дай нам силу й відвагу,
Гей, Україні на славу,
Гей, Україні, наше славне товариство,
Гей, машерує, раз, два, три!

ГТАСТ

29

ВИЙДИ, ВИЙДИ, СОНЕЧКО

Вийди, вийде, сонечко,
На дідове полечко,
На бабине зіллячко,
На наше подвір'ячко,
На весняні квіточки,
На маленькі діточки,
Там вони граються,
Тебе дожидаються.

<https://www.youtube.com/watch?v=lfsEE460w7c>

Та там добудем дрібного піску.
 Той пісок дрібний посієм всюди,
 Та встане з него свята земляця,
 Та буде тамки золотий камінь,
 З того каміння то буде сонце,
 То буде сонце і місяць ясний,
 Рум'яна зоря й зіезда прекрасні.

У дохристиянські часи наші предки вірили у багатьох богів: Дажбога – бога сонця, Стрибога – бога повітряних стихій, Сварога – бога вогню, Перуна – бога грому і блискавок, Берегиню – богиню добра і захисту від усілякого зла, Леля – бога шлюбу, кохання і бджолярства, Велеса – покровителя тварин, бога мистецтва, щастя...

ДАЖБОГ

(За Є. Шморгуном)

Син великого Сварога, славетний Дажбог-Сонце довгі роки владарював над богами, над людьми і над усім світом. Він був родоначальником русів-українців, першим їхнім князем і незмінним покровителем. Цілі покоління українців гордо йменували себе «Дажбожими внуками» – про що довідуємося з безсмертного «Слова о полку Ігоревім»¹.

Дажбог мав мужнє, широке, схоже на сонячне колесо обличчя й русяву бороду. У правій руці він тримав величезний турячий² ріг із вином, а ліва торкалася руків'я довгого меча, що висів на поясі, бо Дажбог був богом даючим і караючим.

Чи знаєш ти, що...

У давнину на вітрильниках слов'янських кораблів малювали Сонце у вигляді яскраво-жовтої квітки і людського обличчя. Наші предки були хліборобами, тому найголовніший бог – Дажбог – пізніше вважався ще й покровителем жнив, урожаю. До нього зверталися в піснях, що виконувалися під час жнив...

Подумаймо разом

У кожної людини є ангел-охоронець, який допомагає їй у найвирішальніші хвилини життя. Згадай, чи не траплялося з тобою чогось незвичайного? Чи маєш ти якийсь оберіг, талісман? Як він потрапив до тебе? Як ти гадаєш, що найкраще може захистити людину від різних неприємностей і небезпек?

¹ «Слово о полку Ігоревім» – давньоруська пам'ятка кінця XII ст.

² Тур – дикий бик, уособлював велетенську силу й хоробрість.

БЕРЕГІНЯ

(За С. Плачиндою)

Йшли і йшли люди до Сварога та Берегині з ранку й до вечора: подивитися на хатину, на піч і жорна, скуштувати того дива, що хлібом зветься й схоже на Сонце.

І нічого не таїв од людей Сварог, все показував і пригощав хлібом. Їли вони той хліб і казали: «Хочемо й ми піч мати та хліб пекти».

І казав їм Сварог:

– Спочатку кутини¹ будуйте, виходьте з печер та бурдеїв². Годі скніти³ в темряві та холоді. Час жити у світлій хаті...

Тоді просили його люди:

– Навчи ставити ті кутини.

І сказав їм Сварог:

– Ось піду я від коша до коша показувати, як ставити хатину, як піч мурувати, як жорна тесати.

– Коли ж се буде? – нетерпляче доскіпувалися⁴ люди.

– Ось тільки закінчу ткацький верстат будувати.

– А що воно таке?

– Се таке, що на ньому ткатимете полотно так, як навчить вас Берегиня.

Тоді промовляла до людей Берегиня:

– Ось годі вам, люди, ходити в диких шкурах. Треба ткати біле м'яке полотно та ходити в білій одяганці, як личить дітям Білобога. Я навчу вас, люди, як з конопель куделю⁵ робити, як нитку сукати, полотно ткати, як його вибілювати та вишивати.

Люди слухали й раділи. Та надходила ніч, і страх виповзав на Землю з усіх шпарин, бо починала Земля трястись і гойдатись. То лютував Чорнобог. Він шаленів, метався у своєму похмурому Підземному Царстві, несамовито гупав усім тулубом своїм у Землю, намагаючись її розвалити чи перевернути. Та – дарма.

Тоді гримів його трубний голос:

– Он Сварог вже навчає людей кутини білі ставити, печі мурувати... А Берегиня хоче вдягати людей в біле полотно, аби

¹ Кутини – кутки, житло.

² Бурдеї – землянки, житло, викопане в землі.

³ Скніти – мучитися, жити в тяжких умовах.

⁴ Доскіпуватися – допитуватися.

⁵ Куделя, кужіль – недоброякісне волокно льону.

відлякувати моє чорне військо, що боїться усього світлого. Тож мушу якнайшвидше знищити і Сварога, і Берегиню, і творіння їхне...

І зійшлися Чорнобог і Мара, і стали вони нутроці свої спорожняти. І з тої твані смердючої вродилося ціле стадо ящерів – чорних панцирних потвор.

І повелів їм Чорнобог іти на Землю й розтоптати хатину Сварога й Берегині, і їхню піч, і жорна, і їх самих разом зі Сварожичами.

Тоді здригнулася й загупотіла Земля, коли по ній важко полізли чорні ящери. Вони нестримно – тупою панцирною лавою – сунули на білу хату Сварога й Берегині.

І вихопилися назустріч потворам хоробрі Сварожичі, але їхні двогострі мечі відскакували від зроговілого панцира ящерів, і сини Сварога мусили відступити геть. Не зміг зупинити Чорно-

богове військо і бог Сварог – він кидав у плазунів палаючі смолоскипи, проте їхній панцир не горів і не пікся.

І коли загрозливо наблизились ящері й мали ось-ось розчавити першу на Землі хатину, з неї вийшла Берегиня. Вся в яскраво-білому вбранні, з червоними, вишитими на білому полотні «стрілами Перуна» та «соколами». Богиня здійняла догори руки – і ... чорне військо враз зупинилося, ніби заворожене білою красою.

Тоді Берегиня сміливо рушила з піднятими руками на ящерів, і вони стали понуро відповзати.

І йшла вперед богиня в білому сяйві своєму, і відкочувався назад чорний морок потвор. І тоді загнала Берегиня чорних ящерів у річку Рось. І закишла вода від них, і почорніла, і загнила вмить. І сморід дійшов до Вирію, і у гніві великому Білобог – творець Росі – змахнув чарівною рукою своєю – і тієї ж самої миті панцирні потвори перетворилися на скелі, що обрамили береги цієї річки.

І Краса засяяла довкруг, і Берегиня була богинею Краси і захисницею її. І пішла по землі слава про Берегиню як захисницю Білої Хати. І стали люди її віншувати і молитись їй, захисниці дому людського від чорних сил. І, навчившись робити полотно, стали роси, і гукри, і кияни вишивати не тільки «стріли Перуна» та «соколів», а й Берегиню з піднятими в захисному пориві руками, і почали вони вирізьблювати образ Великої Охоронниці на дверях, на вікнах, вишивати її постать на рушниках, на сорочках, аби Берегиня захищала їх від усього злого завжди й повсюдно.

У давнину для людей найзагадковішими були різноманітні небесні сили, природні явища: сонце, місяць, зорі, дощ, вітер, роса, грім, блискавка, вогонь – вони найбільше вражали фантазію і думки українців.

☉ ЧОМУ БУВАЄ СУМЦЕ СОЇЦЕ? ¹ ☉

Жили собі чоловік та жінка, які мали сина і дочку. Дочка була найкраща у світі. Ось одного разу сонце вкрато її собі за жінку. Після цього брат пішов її шукати туди, де заходить сонце. Сестра побачила і вибігла до нього та й каже: «Сховайся в льох, бо як прийде сонце, то запече тебе». Брат швиденько заховався в льох. Коли прийшло сонце, то воно роздягнулося,

¹ Народні легенди подаються за умовними назвами.

повісило свої ризи¹ на льосі та й пішло в хату. Сестра, побачивши, що сонце повісило ризи, швиденько побігла до брата, який чуть не вмер від жару. Тоді сестра відлила його водою, і вони пішли в хату. Привіталися з сонцем, посиділи, поговорили, а тоді сонце просить брата, щоб він пішов за нього на небо хоч на один день. Він згодився, надів ризи і пішов на небо. Коли виліз, то він пішов на ті місця, де сонце снідає, обідає та вечеряє, побив миски, порозкидав ложки; зловив вітра та мороза, набив їх за те, що перешкоджали йому в дорозі. Злазячи з неба, поламав драбину; прийшов до хати, де спало сонце, скинув ризи, і вони разом із сестрою втекли. Коли сонце встало і хотіло швидко вилізти на небо, то ніяк не можна було. Поки воно лагодило драбину, то брат із сестрою вже втекли.

Сонце побачило безладдя на небі, було цілий день голодне, то так було розсердилося, що цілий тиждень не показувалося людям.

Чи бачив ти коли-небудь, як падає зірка? А чи був у Планетарії, де за допомогою спеціального пристрою можна побачити карту зоряного неба?

ПРО ЗОРЯЧІЙ ВІЗ

Колись дуже давно, а де саме – невідомо, та трапилася велика посуха. Така посуха, що не тільки в річках та озерах, а навіть і в колодязях повисихала геть-чисто вся вода, і люди без води почали хорувати² та мерти. В тім краю, де ото трапилася така посуха, та жила одна вдова, а в тієї вдови була всього-на-всього одна дочка. Захорувала вдова без води, і дочка, щоб

¹ Ризи – парадний одяг царів.

² Хорувати – хворіти.

не вмерла її мати, взяла глечик та й пішла шукати воду. Де вона її шукала, хто її знає, а тільки десь-то найшла. Набрала в глечик і понесла додому. По дорозі натрапила на одного чоловіка, що вмирав без води; дала йому напитись і тим одволала¹ його од смерті. Далі натрапила вона на другого, такого ж самого; потім на третього, четвертого і, вкінце, на сьомого. Всім давала пити і всіх одволала од смерті. Води залишилося у неї тільки на самому дні.

Йшла вона, йшла та по дорозі сіла відпочити, а глечик поставила коло себе на землю. Коли в той час де не взявся собака. Хотів, мабуть, теж напитися та й перекинув глечик. Коли перекинувся той глечик, то з нього вилетіло сім зірок великих і восьма маленька та й поставали вони на небі.

Ото ті зірки і є Віз, або душі тих людей, що дівчина їм давала пити, а восьма маленька – так то душа собаки, що перекинув глечик. Так ото Бог на те їх і поставив на небі, щоб усі люди бачили, яка щира була тая дівчина, а за її щирість Бог послав дощ на ту країну.

ЧУ ЗАНАСИ ТИ, ЩО...

В українців існують свої назви небесних сузір'їв на зоряному небі: Велика Ведмедиця – Великий Віз, Плеяди – Квочка, Гіади – Чепіга, Орел – Дівка воду несе, Мала Ведмедиця – Пасіка, Лебідь – Хрест, Волосся Вероніки – Волосожар, Венера – Вечірня Зірниця. Правда ж, красиві назви?

Вважають, що в кожній людині є своя зірка. Падає зірка – помирає людина. За однією легендою, душі всіх померлих людей живуть на планеті Сиріус... За іншою – коли бачиш, як падає зірка, треба загадати бажання, і воно збудеться.

ПРО ВІТЕР

Молотив один господар. Як змолотив, розпочав віяти зерно, але ніяк не може закінчити: стане на один бік – вітер з іншого боку дме, перейде – а вітер наче насміхається. Розсердився чоловік, вихопив з-за халяви ніж та й кинув за вітром. А ніж і щез, наче й не було. І з тієї хвилини вітер перестав чоловікові перешкоджати. Однак і вестися чоловікові перестало: що не почне – то на зле виходить, за що не візьметься – погано скінчить.

Покинув чоловік господарство та й пішов у світ. Приходить до одного села, а там лише в одній хаті світиться. Проситься він на ніч.

¹ Одволати – порятувати.

– Як же я маю тебе на ніч прийняти, коли ти мені ногу ножом вірзав, – відказує йому господар.

Аж тоді зрозумів той чолов'яга, що самого вітра своїм ножом поранив.

ПРО ВОГОЇ

Вогонь одного господаря здивався з вогнем другого господаря, й вони почали між собою говорити. Перший каже: «Мені добре в мого господаря, бо він гарно обходиться зі мною. Коли треба, то кладе гарних дровець, а як не треба, то бере чистої водиці й мене заливає. Так що мені добре». Другий каже: «Мені дуже зле, бо господар дає погані дрова, а коли мене не треба, то заливає поміями. Ото я хочу йому помститися тим, що піду гуляти по його господарстві». Перший каже: «Коли будеш гуляти, не спали там колеса мого господаря, яке знаходиться на подвір'ї твого».

От вночі розпочалася пожежа в другого господаря, й згоріло все, а колесо першого викотилося та й залишилося.

Розпитай у батьків чи знайомих, що означає вираз «сліпий дощ».

ПРО ДОЩ

Є повір'я, за яким Бог має особливі склади дощу на краю світу... Коли з'являється потреба пускати дощ на землю, Бог посилає пророка Іллю і глухого янгола. Вони набирають дощ у хмару і розносять його по світу. При цьому часто буває, що як почнуть вони пускати дощ, то пускають його безперервно, декілька днів поспіль. Так стається тому, що глухий янгол запитує в Бога, куди потрібно пускати дощ. Бог каже йому:

«Ходи там, де чорно», – а він, не розчувши, ходить там, де вчора. Бог каже: «Іди туди, де просять», – а він, не розчувши, іде туди, де косять. Бог каже: «Іди туди, де ждуть», – а він, не розчувши, іде туди, де жнуть.

Досить поширена думка, що дощ – це вода, яка насотується з морів, рік, озер, колодязів, ставків та інших водойм і виливається у хмари райдугою. Сама райдуга уявляється «цмоком», тобто насосом. Разом з водою райдуга всотує і все, що є у воді, – жаб, черв'яків, риб, каміння, які потім і випадають із хмар разом з дощем. Але воду всмоктує лише синювато-червона райдуга, тоді як яскраво-червона не діє і є лише веселкою, оскільки під час її появи прояснюється від сонячного проміння (стає веселим) виднокруг, який перед тим був закритий хмарами і навіював сум.

А ще райдугу вважають шляхом, яким сходять з неба янголи, щоб набрати води. Цю воду вони потім виливають на особливу сітку (сито) і так утворюють дощ.

Чи знаєш ти, що...

За народними прикметами:

Бити по землі не можна, бо їй болить.

Літо з дощами – осінь із грибами.

Злива при сонці – завтра знову буде дощ.

Вітер уночі – чекай дощу.

На рослинах багато павутиння – на тривалу теплу погоду.

Те місце, де в'є гніздо лелека, – дуже хороше і приносить щастя.

З'явилися комарі в листопаді – зима буде теплою.

ЛІСОВА ПАННА

На Косівщині вірять, що у великих гірських лісах є лісові панни, які зветься мавками. Вони показуються людям увечері, звичайно лише тим, хто самотньо ходить лісовими дорогами. Така панна спереду виглядає як молода дівчина, дуже гарна на вроду, але зі спини у неї всі нутроці видно. Вона може заманити недосвідченого парубка до себе в глибокий ліс.

У Довгопіллі оповідають, що якось дуже звабила мавка за собою одного хлопця. Пізно увечері він ішов через верх лісом, а вернувся аж через два роки. І вийшов з лісу сивим, згорбленим старцем, розказував, що мавка тримала його при собі. Проте як йому там було, де живе мавка, чому так постарів, – цього ніяк не хотів сказати.

Чи живе з тобою якась тваринка або пташка? Чи любить вона тебе і чому?

ЧОМУ ПЕС ЖИВЕ КОЛО ЛЮДИНИ?

Давно, дуже давно жив собі самотній пес. Врешті надокучило йому самому блукати в лісі й вирішив собі знайти друга-товариша, з котрим би жив. Але хотів, аби цей його товариш був найсильніший з усіх тварин.

Лісові звірята радили йому піти до вовка. Пішов пес до нього й каже:

– Вовче, брате, давай заживемо разом!

Вовк одповів:

– Чому би ні!

Почали жити разом. Раз, як ночували в лісі, вчув пес якийсь шелест і почав трястися-боятися. Пробудив вовка, а той йому каже:

– Будь тихо, бо прийде ведмідь та з'їсть нас!

Тоді здогадався пес, що ведмідь сильніший за вовка. Пішов до ведмедя й каже:

– Ведмедю, братику, живімо разом!

– Коли разом, то разом, – відповів ведмідь.

Минула коротка доба. Раз на зорях вчув пес якийсь шелест і почав боятися. Пробудився ведмідь та й сказав:

– Затягнімся в корч, бо ще надійде лев та роздере нас обох!

Подумав пес, що лев має бути сильнішим. Лишив ведмедя й пішов до двору короля лева.

– Леве, леве, королю звірів, заживімо разом!

– За слугу прийму тебе, – відповів лев.

Пес зостався з ним. Раз так понад вечір почав пес боятися й завив, загавкав. Вибіг лев з палати й каже йому:

– Мовчи, бо ще надійде людина й застрелить нас обох!

Пес замовк, але враз здогадався, що та людина має бути сильнішою, коли її лев боїться. Пішов пес до людини і пристав до служби в неї. Від того часу й живе пес з людиною.

ЦЕОПАЛИМА КУПИЦА

(За Є. Шморгуном)

Було це дуже давно. Два королі – польський та угорський – об'єднали свої війська і підступили до стін славного міста Дорогобужа¹. Захисникам града прибульці передали листа. Пропо-

¹ Дорогобуж – давньоруське місто в Галицько-Волинському князівстві.

нували без битви відчинити міські брами, вийти в поле без зброї і здатися в полон. За це королі обіцяли усім зберегти життя. В іншому випадку, погрожували, місто буде спалене і на ласку переможців сподіватися нічого.

Коли минув відведений на роздуми час, із Дорогобужа виїшов посланець. Зайди-воїни зустріли його і провели на узвишшя, де на золочених стільчиках возсідали королі.

– Я приніс відповідь на ваш лист, – сказав посланець і передав угорському та польському владарям бадилину з листям, схожим на ясенове, та з блідо-рожевим суцвіттям на верхівці.

– Як?! – здивувалися владарі. – Оце й усе?

Посланець уклонився:

– Мені старійшини доручили передати тільки це. А ще веліли сказати: якщо вам цього зілля замало, то ось довкола вас на пагорбі його цвіте скільки завгодно.

Зібрали королі своїх радників та наймудріших мужів. Думали, думали – ніяк не зрозуміють, що саме захисники міста сказали їм цим зелом. Коли знайшовся один:

– Я знаю це зілля. Воно горить і не згоряє.

Він узяв із багаття палаючу гілку і підніс її до квітучого куща. В ту ж мить увесь кущ спалахнув голубувато-зеленкуватим полум'ям. Та ще через мить полум'я згасло. І всі побачили, що кущ стоїть неушкоджений, такий же рожевоквітний, усміхнений. І всі враз зрозуміли, що саме відповіли захисники Дорогобужа на їхній ультиматум. І мовив угорський король польському:

– Ми ніколи не завоюємо цієї країни. Тому я повертаю своїх воїнів додому. І тобі раджу зробити те ж саме.

...Давно це було.

Відтоді сотні разів вороги хотіли завоювати наш край, але кожного разу залишалися з облизнем. А край зеленіє під синім небом та ясным сонцем. І щоліта тут рожево квітнуть кущі неопалимого зела, стверджуючи незнищенність української землі та її народу.

Неопалима купина. Так називається це зело. Здавна так називається.

Сам образ неопалимої купини використовується в Україні досить часто. Зокрема, значного поширення набула ікона, яка так і називається «Неопалима купина». На ній зображення Богородиці із Сином на руках вписується у восьмикутну зірку, яка складається з двох – червоного і зеленого – чотирикутників з гострими кутами й увігнутими всередину сторонами. Зелений колір означає кущ купини, червоний – полум'я, яке охопило

рослину. Ця ікона, виставлена у храмі чи в хаті, нібито зберігає приміщення від пожежі та блискавки.

Неопалима купина – поетичне відображення долі України та українського народу. Яких тільки бід не випадало на наш край! Його палили, грабували, нищили. Століттями різні заброди висмоктували животворні сили, забороняли українську мову й культуру, викорчовували саму назву «Україна». Проте, як писав наш Великий Кобзар, «не вмирає душа наша, не вмирає воля».

Незнищенність твоєї Вітчизни, незнищенність твого народу – ось що символізує рожевоквіт-на неопалима купина. Знай це.

Неопалима купина.
Гравюра. Київ, 1624 р.

Вчимося переказувати, розповідати, розуміти і пояснювати прочитане, знаходити необхідну інформацію

1. Як ти розумієш, що таке міф, легенда? 2. Як, за уявленням давніх українців, виникли Всесвіт, Земля? Які міфи інших народів про створення Землі ти знаєш? Який з них найцікавіший?
3. У яких богів вірили наші предки? Який з них вважався найголовнішим? 4. Коротко перекажи зміст історичної легенди «Неопалима купина». Чи сподобався тобі провідний образ? Які роздуми викликає легенда? 5. Знайди легенду про походження назви твого міста, містечка, селища чи вулиці.

Вчимося аналізувати текст, аргументувати

1. Які стосунки склалися у давніх українців з богами, силами природи? Вони намагалися їх перемогти, задобрити, пошанувати, догодити, уславити, подолати, знищити... Для відповіді підбери потрібні слова. Аргументуй їх прикладами з текстів. 2. Проаналізуй поведінку дівчини з легенди «Про зоряний Віз». Чи подобається вона тобі й чим? 3. Які кольори домінують у легенді «Берегиня»? В іменах яких персонажів використано назви кольорів? Що, на твою думку, вони означають? 4. Наведи приклади описів реальних і фантастичних із текстів легенд.

Пропоновані сходи до новацької вмілості: «Художник» 4-ий етап: Імпресіонізм і Модернізм в мистецтві

Увага: Оскільки теми довгі, зустріч повинна бути розділена на дві частини / дві зустрічі (частини А і Б).

1. Відкриття (5 хв.): новацький клич «Готуйсь!»

2. Розповідь А (10-15 хв.): на тему імпресіонізму (в ході обговорення теми свідчать фотографії, принаймні трьох художників, щоб дати дітям більш повне уявлення про картини кожного художника.)

а) Що таке Імпресіонізм?

- Імпресіонізм це стиль живопису, який почався в Парижі, Франція в середині 1800 року.
- Імпресіоністи розфарбовують більшість картин на відкритому повітрі і люблять природні об'єкти, як напр. дерева, поля і океани.
- Імпресіоністи часто використовують своїх власних сім'їв і друзів, як об'єкти в своїх картинах.
- Сірі і темні кольори виготовляються із змішування додаткових кольорів: червоний і зелений, синій і помаранчевий, жовтий і фіолетовий.
- Чорний колір не використовується в чистому Імпресіонізмі.
- Деякі з відомих імпресіоністів художники у Франції були:

Paul Cezanne (1839-1906)
Edgar Degas (1834-1917)
Armand Guillaumin (1841-1927)
Edouard Manet (1832-1883)
Claude Monet (1840-1926)
Pierre-Auguste Renoir (1841-1990)

- Деякі класичні імпресіоністи художники з України були:

Костянтин Ломикін (1924-1993)
Віра Довгалева (1916-1999)

3. ** Майстрування А (10-15 хв.): В цей час кожен новак/новачка творить малюнок до хроніки, пов'язаний з імпресіонізмом. Ідеї з нижчих вебсайтів, можуть бути використані:

* <http://www.kidsfront.com/how-to-draw-pictures.html>

[*http://www.google.com/imgres?imgurl=http://prek-8.com/coloring/images/learn30.jpg&imgrefurl=http://prek-8.com/coloring/drawColoring_flowers.php&usq=__FDiz67XTKDXeVWR4IOy9L9YONT4=&h=350&w=500&sz=32&hl=en&start=1&zoo m=1&tbnid=n9luEPI29hX_qM:&tbnh=91&tbnw=130&ei=QPwkUIK8DOHE0QGHmlGwDw&prev=/images%3Fq%3Dhow%2Bto%2Bdraw%2Bplants%2Bfor%2Bkids%2Bstep%2Bby%2Bstep%26hl%3Den%26sa%3DX%26gbv%3D2%26rlz%3D1R2ADFA_enUS445%26tb m%3Disch&itbs=1](http://www.google.com/imgres?imgurl=http://prek-8.com/coloring/images/learn30.jpg&imgrefurl=http://prek-8.com/coloring/drawColoring_flowers.php&usq=__FDiz67XTKDXeVWR4IOy9L9YONT4=&h=350&w=500&sz=32&hl=en&start=1&zoo m=1&tbnid=n9luEPI29hX_qM:&tbnh=91&tbnw=130&ei=QPwkUIK8DOHE0QGHmlGwDw&prev=/images%3Fq%3Dhow%2Bto%2Bdraw%2Bplants%2Bfor%2Bkids%2Bstep%2Bby%2Bstep%26hl%3Den%26sa%3DX%26gbv%3D2%26rlz%3D1R2ADFA_enUS445%26tb m%3Disch&itbs=1)

[*http://drawsketch.about.com/od/learntodrawanimals/ss/drawdog.htm](http://drawsketch.about.com/od/learntodrawanimals/ss/drawdog.htm)

(Виповнює точку ч. 2 з вимог до вмілості)

2. Розповідь Б (10-15 хв.): на тему Модернізму (в ході обговорення теми свідчать фотографії, принаймні трьох художників, щоб дати дітям більш повне уявлення про картини кожен художник.)

а) Що таке Модернізм?

- Модернізм описує стиль і теорії мистецтва починаючи з 1860 по 1970 рік.
- Цей період в історії мистецтва характеризується інноваціями та експериментами.
- Цей мистецький рух був створений політичними, економічними і соціальними тисками індустріальної епохи.
- Включає: пост-імпресіонізм, кубизм і футуризм (тобто post-impressionism, cubism and futurism).
- Однією з характерних рис модернізму є абстракти (тобто abstract).
- Термін "авангард" (avant-garde) використовується для мистецтва перед модернізмом.
- Едуард Мане (Edouard Manet), на думку багатьох, є першим художником модернізму.
- Інші відомі модерністи:

Henri Matisse (1869-1954)
Pablo Picasso (1881-1973)
Andre Masson (1896-1987)
Piet Mondrian (1872-1944)
Jackson Pollock (1912-1956)

- Українські модерністи:

Олександр Архипенко (1887-1964)
Олександр Родченко (1891-1956)
Олександра Екстер (1882-1949)
Казимир Малевич (1879-1935)
Ель Лисицький (1890-1941)

3. ** Майстрування Б (10-15 хв.): В цей час кожен новак/новачка творить невеликий журнал з шістьма або більше малюнків, що відображають людей, тварин, рослин/квітів, щось пов'язане з пластом, пейзажі або неживі предмети.

- http://images.search.yahoo.com/search/images?_adv_prop=image&fr=yfp-t-701&va=cubism+for+kids
- http://images.search.yahoo.com/search/images;_ylt=A0PDoYDsSSVQhF8AaiCJzbfF?p=modern%20art%20for%20kids%20to%20do&fr=yfp-t-701&ei=utf-8&n=30&x=wrt&fr2=sg-gac&sado=1

або

Можна розложити великий аркуш паперу по підлозі (або по одному для груп або індивідуалів), та різними фарбами бризкати по папері імітуючи художні роботи Джексона Поллока (Jackson Pollock).

- http://images.search.yahoo.com/search/images;_ylt=A0PDoYAQSiVQhF8AoiKJzbfF?p=Jackson+Pollock+for+kids&fr=yfp-t-701&ei=utf-8&n=30&x=wrt&y=Search

або

Розфарбувати великі ділянки яскравою аквареллю на папері. Нехай кольори зливаються. Коли сухе, намітити форми кольорів з чорним фломастером.

(Виповнює точку ч. 4 із вимог до вмілості)

4. Казка (10-15 хв.): братчик/сестричка можуть вибрати будь-яку книгу з барвистими ілюстраціями і новак/новачка повинні малювати олівцем/крейдою картину, пов'язана з цією книгою.

(Виповнює точку ч. 6 із вимог до вмілості)

5. Пісня (10 хв.): На останній сторінці (ст. 4)

6. Закриття (5 хв.): новацький клич «Готуйсь!»

** Усі ручні твори будуть зняті фотоапаратом а знімки поскладані в альбом/хроніку на ройову пам'ятку. Можна також висвітлити роботи на веб сторінці даної станиці.

Пісня до Вміліст "Художник"
Імпресіоніти та Модерністи

До мелодії 'Ой та дунай дана'
написала Христя Горська-Макар

Малюємо, фарбуємо
Чудові картини,
Малюємо, фарбуємо
Червоне, жовте, сине.

Ломикін та Деґа імпресіоністи;
Тут лілеї, тут маки
а там баларини.

Малюємо, фарбуємо
Чудові картини,
Малюємо, фарбуємо
Червоне, жовте, сине.

Архипенко та Пикассо наші модерністи;
Лички, очі, ноги,
Цікаві фігури.

Малюємо, фарбуємо
Чудові картини,
Малюємо, фарбуємо
Червоне, жовте, сине.

Рисунки, малюнки
Знімки та скульптури,
Символи та кольори
Але ж то художники!

Малюємо, фарбуємо
Чудові картини,
Малюємо, фарбуємо
Червоне, жовте, сине.

Пропоновані сходи́ни до новацької вмі́лості: «Художник» 3-ий етап: Барокко

1. Відкриття (5 хв.): новацький клич «Готуйсь!»

2. Інсценізація/казка (10 хв.): «Маруся Богуславська» або «Татарин у вулику».

Джерело: казки (в прилозі)

3. ** Майстрування (10 хв.): Діти рисують одну оригінальну ілюстрацію на підставі казки/оповідання.

(Виповняє точки ч. 4 і 6 з вимог до вмілості)

4. Гра (5-10 хв.): «Емоції» - одна дитина видумує якусь емоцію виявити на обличчі або в позі (здивовання, злість, задуманість, залюбленість, щастя, збентеження, смуток, страх, і.т.п.) Другі мають вгадати яка це емоція.

5. ** Майстрування (15-20 хв.): нарисувати на папері один плян/проект серед наступних структур або будинків: Київського оперного театру, Печерської Лаври, Собору св. Софії, або Маріїнського палацу. Потім витяти плян (та деталі, напр., вікна.)

(Виповнює точку ч. 3 із вимог до вмілості а саме, зробить одну витинанку з паперу)

6. Пісня (5 хв.): «Гей там на горі»

7. Закриття (5 хв.): новацький клич «Готуйсь!»

** Усі ручні твори будуть зняті фотоапаратом а знімки поскладані в альбом/хроніку на ройову пам'ятку. Можна також висвітлити роботи на веб сторінці даної станиці.

Пропоновані сходини до новацької вмілості: «Художник» 2-ий етап: Візантія

1. Відкриття (5 хв.): Новацький клич «Готуйсь!»

2. Казка (10-15 хв.): «Княгиня Ольга в Константинополі» або «Пригоди Алі-Баби і 40 розбійників».

Джерела:

<http://probapera.org/publication/13/5682/olha-u-konstantynopoli.html>

http://en.wikipedia.org/wiki/Ali_Baba

3. Розповідь (10-15 хв.): Перевести показ та розповісти дітям про ікони та мозаїки (прикладі на знімках, у книжках, і якщо можливо, дійсні твори.)
Діти малюють те що бачуть.

Деякі українські художники котрі малювали у візантійському стилі або користувалися візантійською методикою:

Петро Холодний, старший (1876-1930)

Петро Холодний, молодший (1902-1990)

Андрій Харина - внук Холодного, мол. (1951-)

Модест Сосенко (1875-1920)

Михайло Бойчук (1882 – 1937)

* Олекса Грищенко (1883-1977) – художник і автор мистецтвознавчих досліджень про Візантію і іконописання

(Виповняє точки ч. 4 і 6 з вимог до вмілості)

4. Гра-Рухлива (5-10 хв): «Тепло/Зимно». Мета є знайти якийсь візантійський предмет (знімку або правдивий артефакт.)

5. ** Майстрування (15-20 хв.): Діти майструють власні мозаїки з кафель або великий, стінний (mural) з кольорового паперу. Рівнож, можуть малювати власні ікони.

(Виповняє точку ч. 1 з вимог до вмілості)

6. Спів (10 хв.): Навчити/перекласти приспів з пісні «Istanbul (not Constantinople)» у виконанні *They Might Be Giants* і видумати рухи. Для наймолодших, навчити/заспівати молитву «Ми дякуєм тобі».

Джерела:

<http://www.lyricsdepot.com/they-might-be-giants/istanbul-not-constantinople.html>

<http://www.youtube.com/watch?v=JeQ-wjDH4F4>

7. Гра-Тиха (10 хв.): «Телефон» користуючись словами/фразами з Візантії.

8. Закриття (5 хв.): Новацький клич «Готуйсь!»

** Усі ручні твори будуть зняті фотоапаратом а знімки поскладані в альбом/хроніку на ройову пам'ятку. Можна також висвітлити роботи на веб сторінці даної станиці.

Пропоновані сходини до новацької вмілості: «Художник» 1-ий етап: Дохристиянський період

1. Відкриття (5 хв.): новацький клич «Готуйсь!»

2. Розповідь (10 хв.): легенда про те «Чому буває сумне сонце?» Це розповідь про силу сонця. Цим можна представити новацтву важливість сонця, бога Дажбога у буденному житті українських предків – поганів.

Джерело: «Світ фантазії, мудрості» (в прилозі.)

3. ** Майстрування (5 хв.): намалює оригінальну ілюстрацію у зв'язку з попередньою казкою/оповіданням.

(Виповняє точки ч. 4 і 6 з вимог до вмілості)

4. Гра (5-10 хв.): «Орел» з мячем у вигляді сонця/Дажбога, або «Дажбог каже» («Сестричка каже»), або «Перун і квіти» (тобто «Вітер і квіти» лише з богом вітру...)

5. Пісня (5 хв.): «Трипільці (або печеніги, скити, і.т.п.) є розумні» (до мел. «Індіяни є розумні») «Вийди, вийди сонечко» (народня пісня, слова в прилозі, також тр3)

6. ** Майстрування (15-20 хв.): виліпить фігурку (з глини, пластеліни, або іншого матеріялу.) Внизу, дві можливості:

(Виповняє точку ч. 5 з вимог до вмілості)

Вибір #1: На підставі теми поганського бога сонця Дажбога, можна змайструвати з rarièr-mâché (для старших) або глини (для молодших), старословянського вітрильника-корабля на якому намальовано сонце у вигляді яскраво-жовтої квітки і людського обличчя.

Джерело: «Світ фантазії, мудрості» (в прилозі.)

Вибір #2: Тут можна також представити «гончарство» (виробництво предметів з глини-кераміки) яким займалася трипільська цивілізація яка була на території України понад 7 тисячів літ тому. Новаки/новачки можуть виліпити з глини глечики і помалювати їх трипільськими зображеннями.

Джерело: http://archive.plastusa.org/ypn/Hotyus_archive.php (Готуйсь - ч.491 2005 "Пташеня 21 Трипілля") Гляньте на pdf у прилозі.

7. Закриття (5 хв.): новацький клич «Готуйсь!»

** Усі ручні твори будуть зняті фотоапаратом а знімки поскладані в альбом/хроніку на ройову пам'ятку. Можна також висвітлити роботи на веб сторінці даної станиці.